

לענין זה שיהיה מותר לגזור את צמרה, וליעבד (לעשות עבודה בה). ר' יוסי בר' יהודה אומר: חומרה נוספת שיש בתמורה על פני הקדשים: שעשה דין השוגג כדן מזיד בתמורה, שאף הממיר בשוגג – הרי זו תמורה, ולוקה עליה, כדן הממיר במזיד. ולא עשה שוגג כמזיד במקדש, שאם הקדיש בשוגג – אין זה הקדש, ואם הקדיש בשוגג בעל מום – אינו לוקה על כך. ר' אלעזר אומר: הכלאים (הנולד מהכלאה של שני בעלי חיים ממינים שונים, כגון מזיווגם של תיש ורחל), והטרפה (העומדת למות תוך שנים עשר חודש, וכגון שנטרפה על ידי חיה), והיוצא דופן (שנולד שלא כדרך הרגילה אלא בניתוח, שנחתך דופן הרחם כדי שיצא משם), וטומטום (שאין בו מסימני המין, ואין ידוע אם זכר הוא או נקיבה היא) ואנדרוגינוס (שיש בו מסימני הזכר ומסימני הנקיבה גם יחד) – כל אלה לא קדושין (אין הם עצמם מתקדשים בקדושת הגוף, בכל דרך הקדשה שלהם), ואם התקדשו (כגון שהקדיש בהמה ואחר כך נטרפה) – לא מקדושין אחרים, שאם המיר בהמת חולין עליהם – אין היא קדושה.

א גמרא על דברי ר' יוסי בר' יהודה שדין התמורה נוהג בשוגג כמזיד, שואלים: מאי טעמא (מה טעם. מה מקור) שיטתו זו של ר' יוסי בר' יהודה? ומשיבים: אמר קרא (הכתוב) בפרשת התמורה "והיה הוא ותמורתו יהיה קודש" (ויקרא כז, ט), והמלה "יהיה" לכאורה מיותרת, אלא הרי זה בא לרבות את הממיר בשוגג שיהיה דינו כממיר במזיד. ומבררים: היכי דמי (כיצד הוא בדיון)? באיזה אופן של תמורה יהיה דין השוגג כדן המזיד? אמר חזקיה: במקרה זה של האדם הסבור שהוא מותר להמיר, שבכגון זה גבי (אצל, בענין) התמורה – חלה קדושה על בהמת החולין, וממילא הריהו לוקה על שעבר על איסור תורה, אף ששגג בדבר, ונלמד הדבר מגזירת הכתוב ("יהיה"). ואילו גבי (אצל, בענין) קדשים, אם שגג והקדיש את שאינו ראוי, וכגון בעל מום – לא לוקה (אינו לוקה). שאין לוקה אלא העובר במזיד ושהתרו בו. לישנא אחרינא (לשון אחרת): גבי (אצל) תמורה – בהמת החולין קדיש (מתקדשת) בכך, אף שהיה הדבר בשוגג. ואילו גבי (אצל) קדשים – בהמה בעלת מום שהוקדשה בשוגג לא קדיש (אינה מתקדשת) בכך. ריש לקיש ור' יוחנן אמרי (אומרים) הסבר אחר בדברי ר' יוסי בר' יהודה: דרך השגחה היתה במקרה זה של האדם שהיה סבור לומר "בהמה זו תהא תמורת עולה שיש לי", ובמקום זה שגג ואמר "בהמה זו תהא תמורת שלמים שיש לי". לישנא אחרינא (לשון אחרת) נאמרה ביחס לאופן בו יש הברל בין דין השוגג בתמורה ובין דין השוגג בקדשים: גבי (אצל) תמורת שלמים – אם המיר בשוגג בהמת שלמים כבהמת חולין – הרי בהמת החולין קדיש (מתקדשת) בכך, אף שהיה הדבר בשוגג. ואילו גבי (אצל) קדשים אם הקדיש בעלת מום לשלמים – בהמה לא קדיש (אינה מתקדשת) בכך. לישנא אחרינא (לשון אחרת) באופן השגחה בה דיבר ר' יוסי בר' יהודה: כמקרה זה של אדם שהיה סבור לומר "שור שחור שיצא מביתי תחילה יהיה תמורה תחת בהמת קדשים זו", ובמקום זה אמר "שור לבן שיצא מביתי תחילה יהיה תמורה תחת בהמת קדשים זו", ואכן יצא מביתו שור לבן. ובכך נבדלים דין התמורה מדין הקדשים, שכן גבי (אצל) תמורה – הריהו קדוש, והממיר לוקה (לוקה) על כך, ואילו גבי (אצל) קדשים אם רצה לומר "שור בעל מום שחור שיצא מביתי תחילה יהיה קרבן", ובמקום זה אמר "שור בעל מום לבן שיצא מביתי שור לבן". ואינו קדוש, ולכן המקדיש לא לוקה (אינו לוקה) על כך. ר' יוחנן אמר אופן אחר של השגחה: מדובר באדם האומר "תצא מקדושתה לחולין בהמת הקדש זו, ותיכנס מחולין לקדושה תחתיה בהמת חולין זו", שהממיר סבור היה בטעות, כי בהמיר את בהמת הקדש מכלל קדושתה ונעשת חולין. ואילו גבי (אצל) קדשים מדובר באדם שהייתה לו בהמת הקדש ונפל בה מום, ואומר לעצמו, בטעות שקדשים שנוולד (שנפל) בהם מום הריהם יוצאים בכך מידי קדושתם, ומעתה הם נאכלין בלא פדיון, ואכן אכלם בלא פדיון. ובשגגות מעין אלה נבדל דין הקדשים מדין התמורה, שבקדשים – לא לוקה (אינו לוקה) על כך, ואילו גבי (אצל) תמורה – לוקה (לוקה) על כך. רב ששת אמר אופן אחר של השגחה: באדם האומר לעצמו "אלך ואכנס לבית זה ובהיתו שם אקדיש בהמה מדעתי", כלומר, בהכרח שלמה. או שאמר "אלך ואכנס לבית זה ובהיתו שם אמיר מדעתי". ואכן הלך ונכנס לאותו בית, ואולם בהיתו שם המיר או הקדיש שלא מדעתו (שלא מתוך מודעות והכרה למעשה). ובוזה נבדל דין התמורה מדין הקדשים, שכן גבי (אצל) תמורה – הועילו דבריו ולכן הריהו לוקה (לוקה) על כך, ואילו גבי (אצל) קדשים – לא הועילו דבריו ולכן לא לוקה (אינו לוקה) על כך.

ב שנינו במשנתנו שר' אלעזר אומר שהכלאים והטרפה והיוצא דופן וטומטום ואנדרוגינוס הריהם לא קדושים ולא מקדושים. ואמר שמואל בהסבר הדברים: לא קדושין – הכוונה היא: בתמורה, שאם אמר על בהמה אחת מכל אלה, שתהיה תמורת בהמת הקדש, אין היא מתקדשת בכך. ולא מקדושין –

מסורת הש"ס

- א. תויב ויקרא כז, י.
- ב. יבמות פג, ב. בכורות מב, א. תמורה יא, א.
- ג. תויב ויקרא כז, לג. עיין תמורה יז, א. ילק"ש תורה תרעו.
- ד. יבמות פד, א. תמורה יא, א.

גרסות

לגזור וליעבד במשניות: להגזוז ולהעבד.

כסבור שהוא מותר להמיר בכתיב ובדפייא נוסף: גבי קדשים כסבור מותר להקדיש בעלי מומין לגבי מזבח.

לישנא אחרינא גבי – לא קדיש בחתיב ונפייא ועוד חסר קטע זה.

לישנא אחרינא – לא קדיש בחתיב חסר קטע זה.

גבי תמורת שלמים קדיש יש בכתיב ובדפייא: גבי תמורה קדיש.

גבי תמורה לוקה גבי קדשים לא לוקה יש בכתיב: גבי תמורה קדיש גבי קדשים לא קדיש.

כסבור לומר שחור בכתיב: גבי קדשים סבר לומר שחור.

גבי קדשים באומר שנוולד בהם מום נאכלין בכתיב ובדפייא: גבי קדשים נמי באומר קדשים שנוולד בהם מום נאכלין.

נאכלין בלא פדיון לא לוקה גבי תמורה לוקה בכתיב ובשי"מ: נאכלין בלא פדיון גבי תמורה לוקה ובשי"מ.

לוקה ובשי"מ: נאכלין בלא פדיון לא לוקה.

עיונים

ויטומטום ואנדרוגינוס אף שלעניינים רבים באים הטומטום והאנדרוגינוס ביחד, כמי שדינם שווה (שהרי שניהם אינם בודאות לא זכר ולא נקבה), עם זאת, יש כמה הברלים הלכתיים ביניהם. ובסוגיה בכבורות (מ"א, הובאה הבחנה בין הטומטום לאנדרוגינוס לענין קדושת ככור. שנחלקו חכמים באנדרוגינוס אם הוא מתקדש בכבורה, אלא שדינו ככבור בעל מום, או שאינו מתקדש כלל בכבורה. אבל בטומטום, שעורו מכסה את אברי מינו, ואין ידעים בו כלל, הכל מודים שספק הוא, מפני שהוא זכר גמור או נקבה גמורה, אלא שאנו לא ידעים עדיין מהו. ואכן יש מקומות שבהם הובאו הטומטום והאנדרוגינוס ביחד, והוצע במהלך הסוגיה, למחוק מתוכם את הטומטום.

יהיה קדוש לרבות שוגג כמזיד... גבי תמורה לוקה נחלקו ראשונים האם נוהג כלל דין המלכות באדם השוגג בתמורה. שיש הסבורים שאכן לוקה, שכן גזירת הכתוב היא, מן הנאמר "יהיה קדוש" המלמד שבתמורה דין השוגג כדן המזיד לכל ענין (והרי זה כלשון הראשונה בסוגיינתנו, "גבי תמורה לוקה"). וכן היא דעת רבינו ברוך מבעלי התוס'. ואילו הר"ש משאנץ סבור שאין לוקה (והרי זה כלשון האחרת המובאת בסוגיינתנו, "גבי תמורה קדיש").

ושיטת הרמב"ם שבאופן זה של "האומר מותר" (דעת חזקיה) אין לוקים. והסבירו את שיטתו, שלדעתו יש לקיש ר' יוחנן חולקים על חזקיה, וסבורים שאין לוקה בשגגה סתם, אלא בכסבור לומר "תמורת עולה" ואמר "תמורת שלמים" וכדומה. וכן חולקים הם על דברי רב ששת שבסוגיינתנו שאם המיר שלא מדעת – אינו לוקה (כס"מ). ויש האומרים שאין לוקים בכל אופן ממקרי השוגג, ואין הלימוד מהכתוב "יהיה קדוש" לרבות שוגג כמזיד מתייחס אלא לכך שאם עבר בהמה המומרת בשוגג, שהריהו לוקה (ראב"ד).

שוגג כמזיד... כסבור לומר תמורת עולה ואמר תמורת שלמים כתבו אחרונים שמכאן יש ללמוד באשר למהות דין התמורה: שאין התמורה (שבהמת החולין מתקדש בכך) נפעלת מכוחו של האדם, שהרי במקרה זה שלפנינו לא התכוון כלל האדם לכך. אלא שגזירת הכתוב היא, שאם אמר אדם צורת לשון זה ששומנה תמורה ("הרי זו תחת זו", וכדומה), חלה בכך קדושה על בהמת החולין. ואין דיבורו של האדם מחיל את הקדושה, אלא הריהו כעין גורם להחלה זו בלבד (אב"ז).

אכנס לבית זה ואקדיש ואמיר מדעתי ונכנס והמיר שלא מדעתו יש שפירשו שאמר בהיתו בדעה צלולה שיכנס לבית זה ומיר, ואולם נכנס לבית זה והמיר בהיתו שלא בדעה צלולה. ואין המדובר איפוא אלא באדם שניתק ממצב תודעה למצב אחר (רש"י). והתוס' הקשו על

לענין זה שיהיה מותר לגזור את צמרה, וליעבד (לעשות עבודה בה). ר' יוסי בר' יהודה אומר: חומרה נוספת שיש בתמורה על פני הקדשים: שעשה דין השוגג כדן מזיד בתמורה, שאף הממיר בשוגג – הרי זו תמורה, ולוקה עליה, כדן הממיר במזיד. ולא עשה שוגג כמזיד במקדש, שאם הקדיש בשוגג – אין זה הקדש, ואם הקדיש בשוגג בעל מום – אינו לוקה על כך. ר' אלעזר אומר: הכלאים (הנולד מהכלאה של שני בעלי חיים ממינים שונים, כגון מזיווגם של תיש ורחל), והטרפה (העומדת למות תוך שנים עשר חודש, וכגון שנטרפה על ידי חיה), והיוצא דופן (שנולד שלא כדרך הרגילה אלא בניתוח, שנחתך דופן הרחם כדי שיצא משם), וטומטום (שאין בו מסימני המין, ואין ידוע אם זכר הוא או נקיבה היא) ואנדרוגינוס (שיש בו מסימני הזכר ומסימני הנקיבה גם יחד) – כל אלה לא קדושין (אין הם עצמם מתקדשים בקדושת הגוף, בכל דרך הקדשה שלהם), ואם התקדשו (כגון שהקדיש בהמה ואחר כך נטרפה) – לא מקדושין אחרים, שאם המיר בהמת חולין עליהם – אין היא קדושה.

א גמרא על דברי ר' יוסי בר' יהודה שדין התמורה נוהג בשוגג כמזיד, שואלים: מאי טעמא (מה טעם. מה מקור) שיטתו זו של ר' יוסי בר' יהודה? ומשיבים: אמר קרא (הכתוב) בפרשת התמורה "והיה הוא ותמורתו יהיה קודש" (ויקרא כז, ט), והמלה "יהיה" לכאורה מיותרת, אלא הרי זה בא לרבות את הממיר בשוגג שיהיה דינו כממיר במזיד. ומבררים: היכי דמי (כיצד הוא בדיון)? באיזה אופן של תמורה יהיה דין השוגג כדן המזיד? אמר חזקיה: במקרה זה של האדם הסבור שהוא מותר להמיר, שבכגון זה גבי (אצל, בענין) התמורה – חלה קדושה על בהמת החולין, וממילא הריהו לוקה על שעבר על איסור תורה, אף ששגג בדבר, ונלמד הדבר מגזירת הכתוב ("יהיה"). ואילו גבי (אצל, בענין) קדשים, אם שגג והקדיש את שאינו ראוי, וכגון בעל מום – לא לוקה (אינו לוקה). שאין לוקה אלא העובר במזיד ושהתרו בו. לישנא אחרינא (לשון אחרת): גבי (אצל) תמורה – בהמת החולין קדיש (מתקדשת) בכך, אף שהיה הדבר בשוגג. ואילו גבי (אצל) קדשים – בהמה בעלת מום שהוקדשה בשוגג לא קדיש (אינה מתקדשת) בכך. ריש לקיש ור' יוחנן אמרי (אומרים) הסבר אחר בדברי ר' יוסי בר' יהודה: דרך השגחה היתה במקרה זה של האדם שהיה סבור לומר "בהמה זו תהא תמורת עולה שיש לי", ובמקום זה שגג ואמר "בהמה זו תהא תמורת שלמים שיש לי". לישנא אחרינא (לשון אחרת) נאמרה ביחס לאופן בו יש הברל בין דין השוגג בתמורה ובין דין השוגג בקדשים: גבי (אצל) תמורת שלמים – אם המיר בשוגג בהמת שלמים כבהמת חולין – הרי בהמת החולין קדיש (מתקדשת) בכך, אף שהיה הדבר בשוגג. ואילו גבי (אצל) קדשים אם הקדיש בעלת מום לשלמים – בהמה לא קדיש (אינה מתקדשת) בכך. לישנא אחרינא (לשון אחרת) באופן השגחה בה דיבר ר' יוסי בר' יהודה: כמקרה זה של אדם שהיה סבור לומר "שור שחור שיצא מביתי תחילה יהיה תמורה תחת בהמת קדשים זו", ובמקום זה אמר "שור לבן שיצא מביתי תחילה יהיה תמורה תחת בהמת קדשים זו", ואכן יצא מביתו שור לבן. ובכך נבדלים דין התמורה מדין הקדשים, שכן גבי (אצל) תמורה – הריהו קדוש, והממיר לוקה (לוקה) על כך, ואילו גבי (אצל) קדשים אם רצה לומר "שור בעל מום שחור שיצא מביתי תחילה יהיה קרבן", ובמקום זה אמר "שור בעל מום לבן שיצא מביתי שור לבן". ואינו קדוש, ולכן המקדיש לא לוקה (אינו לוקה) על כך. ר' יוחנן אמר אופן אחר של השגחה: מדובר באדם האומר "תצא מקדושתה לחולין בהמת הקדש זו, ותיכנס מחולין לקדושה תחתיה בהמת חולין זו", שהממיר סבור היה בטעות, כי בהמיר את בהמת הקדש מכלל קדושתה ונעשת חולין. ואילו גבי (אצל) קדשים מדובר באדם שהייתה לו בהמת הקדש ונפל בה מום, ואומר לעצמו, בטעות שקדשים שנוולד (שנפל) בהם מום הריהם יוצאים בכך מידי קדושתם, ומעתה הם נאכלין בלא פדיון, ואכן אכלם בלא פדיון. ובשגגות מעין אלה נבדל דין הקדשים מדין התמורה, שבקדשים – לא לוקה (אינו לוקה) על כך, ואילו גבי (אצל) תמורה – לוקה (לוקה) על כך. רב ששת אמר אופן אחר של השגחה: באדם האומר לעצמו "אלך ואכנס לבית זה ובהיתו שם אקדיש בהמה מדעתי", כלומר, בהכרח שלמה. או שאמר "אלך ואכנס לבית זה ובהיתו שם אמיר מדעתי". ואכן הלך ונכנס לאותו בית, ואולם בהיתו שם המיר או הקדיש שלא מדעתו (שלא מתוך מודעות והכרה למעשה). ובוזה נבדל דין התמורה מדין הקדשים, שכן גבי (אצל) תמורה – הועילו דבריו ולכן הריהו לוקה (לוקה) על כך, ואילו גבי (אצל) קדשים – לא הועילו דבריו ולכן לא לוקה (אינו לוקה) על כך.

ב שנינו במשנתנו שר' אלעזר אומר שהכלאים והטרפה והיוצא דופן וטומטום ואנדרוגינוס הריהם לא קדושים ולא מקדושים. ואמר שמואל בהסבר הדברים: לא קדושין – הכוונה היא: בתמורה, שאם אמר על בהמה אחת מכל אלה, שתהיה תמורת בהמת הקדש, אין היא מתקדשת בכך. ולא מקדושין –

ואית ספרים דגרסי: "גבי תמורה קדיש" כו. ולפי גרסה ראשונה, משום דשוגג בתמורה לוקה, דגזירת הכתוב היא, משום דכתיב "יהיה" לרבות שוגג כמזיד. ורבינו ברוך ורבינו שמעון שאנץ איפלו בה הרבה אם יש מלכות בשוגג בתמורה, ומצאו בה ספרים חלוקים הכא, וברישי מכילתין פירשתי. ומיהו, בסמוך גבי "כסבור קדשים שנוולד להם מום נאכלין בלא פדיון" – לא מצניו למגרס גבי קדשים "לא קדיש", שהרי קדוש ועומד הוא מעיקרא. אלא הכי גרסינן ביה: "גבי תמורה לוקה גבי קדשים לא לוקה".

אכנס לבית זה כו' הקדיש שלא מדעתו – פירש רש"י: שבעל מחשבות היה, ולא

ואית ספרים דגרסי: "גבי תמורה קדיש" כו. ולפי גרסה ראשונה, משום דשוגג בתמורה לוקה, דגזירת הכתוב היא, משום דכתיב "יהיה" לרבות שוגג כמזיד. ורבינו ברוך ורבינו שמעון שאנץ איפלו בה הרבה אם יש מלכות בשוגג בתמורה, ומצאו בה ספרים חלוקים הכא, וברישי מכילתין פירשתי. ומיהו, בסמוך גבי "כסבור קדשים שנוולד להם מום נאכלין בלא פדיון" – לא מצניו למגרס גבי קדשים "לא קדיש", שהרי קדוש ועומד הוא מעיקרא. אלא הכי גרסינן ביה: "גבי תמורה לוקה גבי קדשים לא לוקה".

אכנס לבית זה כו' הקדיש שלא מדעתו – פירש רש"י: שבעל מחשבות היה, ולא

ואית ספרים דגרסי: "גבי תמורה קדיש" כו. ולפי גרסה ראשונה, משום דשוגג בתמורה לוקה, דגזירת הכתוב היא, משום דכתיב "יהיה" לרבות שוגג כמזיד. ורבינו ברוך ורבינו שמעון שאנץ איפלו בה הרבה אם יש מלכות בשוגג בתמורה, ומצאו בה ספרים חלוקים הכא, וברישי מכילתין פירשתי. ומיהו, בסמוך גבי "כסבור קדשים שנוולד להם מום נאכלין בלא פדיון" – לא מצניו למגרס גבי קדשים "לא קדיש", שהרי קדוש ועומד הוא מעיקרא. אלא הכי גרסינן ביה: "גבי תמורה לוקה גבי קדשים לא לוקה".

ואית ספרים דגרסי: "גבי תמורה קדיש" כו. ולפי גרסה ראשונה, משום דשוגג בתמורה לוקה, דגזירת הכתוב היא, משום דכתיב "יהיה" לרבות שוגג כמזיד. ורבינו ברוך ורבינו שמעון שאנץ איפלו בה הרבה אם יש מלכות בשוגג בתמורה, ומצאו בה ספרים חלוקים הכא, וברישי מכילתין פירשתי. ומיהו, בסמוך גבי "כסבור קדשים שנוולד להם מום נאכלין בלא פדיון" – לא מצניו למגרס גבי קדשים "לא קדיש", שהרי קדוש ועומד הוא מעיקרא. אלא הכי גרסינן ביה: "גבי תמורה לוקה גבי קדשים לא לוקה".

ואית ספרים דגרסי: "גבי תמורה קדיש" כו. ולפי גרסה ראשונה, משום דשוגג בתמורה לוקה, דגזירת הכתוב היא, משום דכתיב "יהיה" לרבות שוגג כמזיד. ורבינו ברוך ורבינו שמעון שאנץ איפלו בה הרבה אם יש מלכות בשוגג בתמורה, ומצאו בה ספרים חלוקים הכא, וברישי מכילתין פירשתי. ומיהו, בסמוך גבי "כסבור קדשים שנוולד להם מום נאכלין בלא פדיון" – לא מצניו למגרס גבי קדשים "לא קדיש", שהרי קדוש ועומד הוא מעיקרא. אלא הכי גרסינן ביה: "גבי תמורה לוקה גבי קדשים לא לוקה".

ואית ספרים דגרסי: "גבי תמורה קדיש" כו. ולפי גרסה ראשונה, משום דשוגג בתמורה לוקה, דגזירת הכתוב היא, משום דכתיב "יהיה" לרבות שוגג כמזיד. ורבינו ברוך ורבינו שמעון שאנץ איפלו בה הרבה אם יש מלכות בשוגג בתמורה, ומצאו בה ספרים חלוקים הכא, וברישי מכילתין פירשתי. ומיהו, בסמוך גבי "כסבור קדשים שנוולד להם מום נאכלין בלא פדיון" – לא מצניו למגרס גבי קדשים "לא קדיש", שהרי קדוש ועומד הוא מעיקרא. אלא הכי גרסינן ביה: "גבי תמורה לוקה גבי קדשים לא לוקה".

ואית ספרים דגרסי: "גבי תמורה קדיש" כו. ולפי גרסה ראשונה, משום דשוגג בתמורה לוקה, דגזירת הכתוב היא, משום דכתיב "יהיה" לרבות שוגג כמזיד. ורבינו ברוך ורבינו שמעון שאנץ איפלו בה הרבה אם יש מלכות בשוגג בתמורה, ומצאו בה ספרים חלוקים הכא, וברישי מכילתין פירשתי. ומיהו, בסמוך גבי "כסבור קדשים שנוולד להם מום נאכלין בלא פדיון" – לא מצניו למגרס גבי קדשים "לא קדיש", שהרי קדוש ועומד הוא מעיקרא. אלא הכי גרסינן ביה: "גבי תמורה לוקה גבי קדשים לא לוקה".

ורבי מאיר — מפרש היאך הן קדושת שריץ לומר שאין מקדישין. במקדיש בהמה — דחילל עלה קדושה. ואחר כך נטרפה — (אף על פי קדושה היא) צו הולך לומר, שאף על פי שקדושה היא — אינו עושה תמורה. אבל כלאים וטומטום ואנדורגיניוס — מתחילת צרייתן נתקלקלו, ואין בהן אומה קדושה. אלא בוולדי קדשים — שקדושה אמן קודם שנתעברה. דהשתא ממילא הן קדושים, דעונד ירך אמו הוא, ובהא הולך לומר דלין עושין תמורה. ואליבא דרבי יהודה — דלמנר גסר ולד קדשים עושה תמורה, אילטריך לאשמועינן דהני דלא עבדי תמורה, ולא נחתא להו קדושת הגוף אפילו על ידי תמורה. והני דלמנן — לאו "רע" מעיקרו נינהו, דהא אוקמיננא במקדיש צממה ואחר כך נטרפה במקדיש ולד כו', וטומטום ואנדורגיניוס קדוש אגז אמן קודם יצירתו. והרי בעל מום דלא קרב ונחתא ליה קדושת הגוף — על ידי תמורה, כדקמני מתנימין "שהתמורה תלה" כו'. ואי קדם הקדשו את מומו — עבד תמורה, כדכמינ: "טוב צרע". והן צממה נמי שקדם הקדשה את טריפתה — מעבד תמורה, ואי נטרפה כשהיתה חולין — תפסום בתמורה. קרב במינו — שאר צממות תמימות, אבל כל הני תמשה לא קרבי צמינו. ויאל דופן לא חשיב ליה מין שאר צממות, דתמייה אנשי. פסול הגוף — וכל הני פסול הגוף הן, בלא חסרון: כגון ניקב קרום של מוח, וניקבה הקיבה. אבל מום — פסול חסרון בעלמא הוא. והלא שרוע וקלוט — דכתיב צפרשה (ויקרא כג) גבי בעלי מומין, והני פסול הגוף נינהו בלא חסרון, ואפילו הכי עבד תמורה, דכתיב "טוב צרע". הכי פירש רבי. מאי אמרת טרפה איכא נמי במינה — לא דמיא לבעל מום. דצממה טמאה אסורה באכילה וטרפה אסורה באכילה, לאפוקי בעל מום דמוטר באכילה. כלומר, אי לא דמיא טרפה לטמאה לא מילתא דיש צמינה קרב — דמיא לה צמילתא אחרית, דאסורה באכילה כמותה. צריכה מום קבוע כו' — דקסנר שמואל נחתא לה קדושת הגוף. שמע מינה כו' — ואין קיימא לן (תמורה לא), דאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים, אלא למיתה. כמקדיש עצים — (וגפריה) ונפדים לטלל לכלבים, דלאו קדשים מקרייא.

תוספות

היה יודע מה היה אומר. וקשה: למה לו לומר אכנס לבית כו'! לכן נראה לפרש: "אכנס לבית זה" כו', כלומר, כשאכנס לבית זה, תהיה בהמה זו תמורה מיד וזו תהיה קדושה — מדעתיה. ונכנס בה והמיר והקדיש שלא מדעתו — שלא אמר דבר בכניסתו, וגם לא חשב במוה שאמר מתחילה, ונמצא שחל התמורה וההקדש שלא מדעת.

אי הכי טרפה נמי הא קרבה במינה — אבל מן השאר לא פריך, דטומטום ואנדורגיניוס — בריות משונות הן, והוי כאילו לא קרב במינו. וכך יוצא דופן — תהי בה אינשי, והוי כאילו לא קרב במינו. וכן כלאים — משונה הוא, והוי כאילו לא קרב במינו. וכן פירש רש"י. הדרן עלך יש בקרבנות

הכונה היא: לעשות תמורה, שאם היתה אחת מכל אלה קדושה, והמירו עליה בהמת חולין, אין בהמת החולין מתקדשת על ידה. תניא [שנויה ברייתא], אמר ר' מאיר: ומאחר שאין כל אלה (הכלאים, והטריפה ושאר המנויים במשנתנו) קדושים, מהיכן יעלה על הדעת לומר שהם מקדישין אחרים? אלא יש לומר כי אי (אין) אתה מוצא אופן בו מתקיימים דברי המשנה הללו אלא במקדיש בהמה הכשרה להקריבה, ואחר כך נטרפה. ביוצא דופן — במקרה של המקדיש ולד, שחלה עליו קדושה, יוצא [דרך] דופן. שעל אלה שייך לומר שאף שהם קדושים — אינם מקדישים. אבל בכלאים ובאנדורגיניוס, אי (אין) אתה מוצא אופן שבו הם קדושים אלא בולדי קדשים, שגולדו לבהמת קדשים, וחלה עליהם קדושה ממילא, ונצרך לומר שאין הם מקדישים אליבא [לשיתן] ר' יהודה שאמר כי הולד עושה תמורה, וללמדנו שאין ולדות אלה עושים תמורה.

ובחסבר שיטתו זו של ר' אלעזר, אמר רב פפא [רבא]: מאי טעמא [מה הטעם] של ר' אליעזר [אלעזר]? — סבור הוא שדינם של אלה הריהו כדין בהמה טמאה. ומעתה נאמר, מה בהמה טמאה — לא קרבה על המזבח, ולא נחתא לה [חלה עליה] קדושת הגוף, אף הנך [אלך] — לא קרבי ולא נחתא להו [אינם קרבים, ואין חלה עליהם] קדושת הגוף. אמר ליה [לר] רב פפא לרבא ברחיית הסבר זה: והרי בעל מום יוכיח, דלא קריב [שכן אינו קרב] על המזבח, ובכל זאת נחתא ליה [ניודת, חלה עליו] קדושת הגוף, שהרי אם המירו בהמת הקדש על בהמת חולין בעלת מום — חלה עליה קדושה! אמר ליה [לר] רבא בתשובה: אין להוכיח כן מבעל מום, שכן אף שבעל מום אינו קרב, מכל מקום קרב במינו (סוג זה של בעלי חיים קרב), ואילו הכלאים והטומטום והאנדורגיניוס הריהם סוג שאינו קרב כלל. ושואלים על הסבר זה: אי הכי [אם כן] שחלות הקדושה תלויה בסוגו של בעל החיים, אם הוא קרב, טרפה נמי קא [גם כן הריהי] קרבה במינה, ומדוע איפוא לא חלה קדושה עליה, אם המירו עליה, ואינה עושה תמורה? אלא אמר רבא: טעמו של ר' אלעזר, שסבור הוא אכן שדינם של אלה הריהו כדין בהמה טמאה, ואולם למד הוא זאת בדרך אחרת: מה בהמה טמאה — הרי זה פסול הגוף, ואינה קדושה ואינה מקדישה, אף כל אלה — שפסול הגוף הוא, אינם קדושים ואינם מקדישים. ובאה השוואה זו לאפוקי [להוציא] את בעל המום — שאין זה פסול הגוף, אלא פסול חסרון (של אבר בגופו) נינהו [הם]. אמר ליה [לר] רב אדא לרבא בקושיה: והאם פסול בעל מום הריהו תמיד מפני חסרון אבר בגוף הבהמה, והלא אף שרוע (שאחד מאברי הבהמה גדול מחבירו) וקלוט (שפרסותיו אינן שסועות) כתיב [נאמר] בפרשה המנה את בעלי המומים הפסולים להקרבה (ויקרא כב, כג), והא הני [והרי אלך] פסול הגוף נינהו [הם]! אלא אמר רבא: טעמו של ר' אלעזר כדרך שנאמר מקודם, הריהו כדין בהמה [טמאה],

במינה בהמה טמאה: מה בהמה טמאה — הריהו זו דליכא [שאינ] במינה הכשרה להקריבה, ואינה מקדישה, ובה לימוד זה לאפוקי [להוציא] בעל מום — דהא איכא [שהרי יש] במינה הכשרה להקריבה. מאי [מה] אמרת ברחיית טעם זה: טרפה תוכיח שאינו כן, שהרי איכא [יש] במינה הכשרה להקריבה ואינה מקדישה — לא דמיא [אינה דומה] לבעל מום, אלא לבהמה טמאה. שכן בהמה טמאה אסורה באכילה, ואף טרפה אסורה באכילה, לאפוקי [להוציא] בעל מום — שמוטר באכילה.

ועוד בענין הטרפה אמר שמואל: המקדיש את הטרפה — התקדשה בכך, וצריכה שיפול בה מום קבוע כדי שאפשר יהיה לפדות עליו. ומקשים על דברים אלה: הרי אין בהמה זו מותרת לאכילת אדם על ידי פדייתה, שהרי טריפה היא, ובפדייתה היא מותרת רק לאכילת כלבים, ואם כן שמע מינה [למד מכאן] כי פודין את הקדשים להאכילן לכלבים, כנגד ההלכה המקובלת בידינו: אלא אימא [אמר] כך את דברי שמואל: המקדיש את הטרפה — הרי זה עושה קדושה (למיתה). כסבור מותר להקדיש בעלי מומין לגבי מזבח, גבי תמורה — קדיש, גבי קדשים — לא קדיש. ראה גרסות) למות, שנקברת הטרפה במותה בקדושתה, ואין היא נפדיית ויוצאת לחולין. ואילו ר' אושעיא חולק על שמואל ואומר כי המקדיש את הטרפה — לא אמר כלום, ואינה אלא כמקדיש עצים ואבנים בלבד, שאינם מתקדשים בקדושת הגוף אלא לברך הבית, ונפדים אף שייאכלו על ידי כלבים. ומקשים על דברי שמואל אלו: תנן [שנינו במשנה במסכתנו], כל בהמות הקדשים שנעשו טרפה — אין פודין אותן, להוציאן בכך לחולין, ולקנות בדמיהם קרבנות אחרים, וטעם הדבר: לפי שאין פודין את הקדשים על מנת להאכילן לכלבים, אלא ימותו וייקברו בקדושתם. ויש לדייק בדברים: טעמא [טעם, דווקא] שאין פודים אותם הריהו בקדשים שנעשו טריפה, הא [הרי] מכאן שאם היו טריפה מעיקרא [מתחילה], קודם שהקדישם — אינם קדושים כלל בקדושת הגוף אלא כבקר הבית, ופודין אותן! ודוחים: דלמא האי תנא סבר [שמא תנא זה סבור] כשיטת ר' אלעזר שכל היכא דלא חזי [מקום שאינו ראוי] הבהמה לגופה [להיות מוקרבת בעצמה] — אף לא נחתא [חלה] לה קדושת הגוף. ומביאים עוד ראיה, תא שמע [בא ושמע] ממה ששינוי במשנתנו, ר' אלעזר אומר: הכלאים, ויוצא דופן, וטריפה, וטומטום ואנדורגיניוס — לא קדושים ולא מקדישים. ואמר על כך שמואל בהסבר הרברים: לא קדושים — בתמורה, ולא מקדישים — לעשות תמורה. ותניא [ושנויה ברייתא] שאמר ר' מאיר בשיטת הרברים הללו: וכי מאחר שאין קדושים, מהיכן מקדישין? אלא אי (אין) אתה מוצא אפשרות שיהיו קדושים (הטרפה) ויהיו מקדישים אלא במקדיש בהמה ואחר כך נטרפה. ונדייק מכאן: זה הדין כשהקדיש את הבהמה כשלא היתה טריפה, ואחר כך נטרפה, הא [הרי] נלמד מכאן שאם היתה טרפה מעיקרא [מתחילה], קודם שהקדישה — לא נחתא ליה [לא חלה לה] קדושת הגוף כלל, ושלא כדברי שמואל!

אלא שכן היא ההשוואה בין דינם של אלו לדין בהמה טמאה: מה בהמה טמאה — הריהו זו דליכא [שאינ] במינה הכשרה להקריבה, ואינה מקדישה, ואינה מקדישה, ובה לימוד זה לאפוקי [להוציא] בעל מום — דהא איכא [שהרי יש] במינה הכשרה להקריבה. מאי [מה] אמרת ברחיית טעם זה: טרפה תוכיח טעם זה: טרפה תוכיח שאינו כן, שהרי איכא [יש] במינה הכשרה להקריבה ואינה מקדישה — לא דמיא [אינה דומה] לבעל מום, אלא לבהמה טמאה. שכן בהמה טמאה אסורה באכילה, ואף טרפה אסורה באכילה, לאפוקי [להוציא] בעל מום — שמוטר באכילה.

ועוד בענין הטרפה אמר שמואל: המקדיש את הטרפה — התקדשה בכך, וצריכה שיפול בה מום קבוע כדי שאפשר יהיה לפדות עליו. ומקשים על דברים אלה: הרי אין בהמה זו מותרת לאכילת אדם על ידי פדייתה, שהרי טריפה היא, ובפדייתה היא מותרת רק לאכילת כלבים, ואם כן שמע מינה [למד מכאן] כי פודין את הקדשים להאכילן לכלבים, כנגד ההלכה המקובלת בידינו: אלא אימא [אמר] כך את דברי שמואל: המקדיש את הטרפה — הרי זה עושה קדושה (למיתה). כסבור מותר להקדיש בעלי מומין לגבי מזבח, גבי תמורה — קדיש, גבי קדשים — לא קדיש. ראה גרסות) למות, שנקברת הטרפה במותה בקדושתה, ואין היא נפדיית ויוצאת לחולין. ואילו ר' אושעיא חולק על שמואל ואומר כי המקדיש את הטרפה — לא אמר כלום, ואינה אלא כמקדיש עצים ואבנים בלבד, שאינם מתקדשים בקדושת הגוף אלא לברך הבית, ונפדים אף שייאכלו על ידי כלבים. ומקשים על דברי שמואל אלו: תנן [שנינו במשנה במסכתנו], כל בהמות הקדשים שנעשו טרפה — אין פודין אותן, להוציאן בכך לחולין, ולקנות בדמיהם קרבנות אחרים, וטעם הדבר: לפי שאין פודין את הקדשים על מנת להאכילן לכלבים, אלא ימותו וייקברו בקדושתם. ויש לדייק בדברים: טעמא [טעם, דווקא] שאין פודים אותם הריהו בקדשים שנעשו טריפה, הא [הרי] מכאן שאם היו טריפה מעיקרא [מתחילה], קודם שהקדישם — אינם קדושים כלל בקדושת הגוף אלא כבקר הבית, ופודין אותן! ודוחים: דלמא האי תנא סבר [שמא תנא זה סבור] כשיטת ר' אלעזר שכל היכא דלא חזי [מקום שאינו ראוי] הבהמה לגופה [להיות מוקרבת בעצמה] — אף לא נחתא [חלה] לה קדושת הגוף. ומביאים עוד ראיה, תא שמע [בא ושמע] ממה ששינוי במשנתנו, ר' אלעזר אומר: הכלאים, ויוצא דופן, וטריפה, וטומטום ואנדורגיניוס — לא קדושים ולא מקדישים. ואמר על כך שמואל בהסבר הרברים: לא קדושים — בתמורה, ולא מקדישים — לעשות תמורה. ותניא [ושנויה ברייתא] שאמר ר' מאיר בשיטת הרברים הללו: וכי מאחר שאין קדושים, מהיכן מקדישין? אלא אי (אין) אתה מוצא אפשרות שיהיו קדושים (הטרפה) ויהיו מקדישים אלא במקדיש בהמה ואחר כך נטרפה. ונדייק מכאן: זה הדין כשהקדיש את הבהמה כשלא היתה טריפה, ואחר כך נטרפה, הא [הרי] נלמד מכאן שאם היתה טרפה מעיקרא [מתחילה], קודם שהקדישה — לא נחתא ליה [לא חלה לה] קדושת הגוף כלל, ושלא כדברי שמואל!

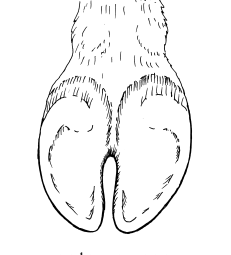
עיונים

ורי אושעיא אומר אינה אלא במקדיש עצים ואבנים בלבד שהדבר אסור מדרבנן, ואפשר שכאן מדובר בדין תורה (קה"י).

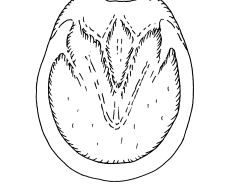
מסורת הש"ס
ה. תמורה ל.ב. יא.א. יב.א. יג.א. יד.א. לא.ב. תויכ ויקרא כו. י. תוספתא תמורה פ"א ד. ילק"ש תורה שם.
ו. פסחים כט.א. תמורה ל.ב. ירושלמי מע"ש פ"ב ה"ב. שם פסחים פ"א ה"ד. תוספתא תמורה פ"ד יא. מדרש תנאים לדברים יב. טו. ילק"ש תורה תתפ.

גרסות
תניא אמר רבי מאיר ומאחר בכת"י ובש"י: תניא אמר רבי מאיר.
אלא אי אתה מוצא בכת"י: אמר ליה אי אתה מוצא. מאי טעמא דרבי אליעזר בכת"י: מאי טעמא דר' אלעזר וכן הוא בגר"א.
אף הנך לא קרבי ולא נחתא להו בכת"י: אף הכא נמי לא קרבי ולא נחתא להו ובש"י: אף הנך דלא קרבי לא נחתא להו. והא הני פסול הגוף בכת"י חסרות מילים אלו.
טריפה איכא במינה בכת"י ובש"י: טריפה נמי איכא במינה.
בהמה טמאה אסור באכילה בכת"י: דבהמה טמאה אסורה באכילה.
ורבי אושעיא אומר בכת"י: ופליגא דר' אושעיא דאמר ר' אושעיא.
אלא אימא עושה קדושה למיתה יש בכת"י: אלא אין עושין קדושה למות.
כסבור מותר להקדיש — לא קדיש למות בכת"י ובש"י: חסר קטע זה. וכן בש"י ובגר"א.
תנן כל הקדשים — קדושת הגוף בכת"י חסר קטע זה. וראה ברש"י.
ואחר כך נטרפה בכת"י ועוד נוסף: טעמא דהקדיש ואח"כ נטרפה וכן הוא בש"י.

החיים
קלוט
הקלוט הוא המחובר, הסגור. בעל החיים הקלוט (דוגמת הסוס), הוא זה שפרסות רגליו הן עגולות וללא שטע, שאין הן מפוצלות (דוגמת פרסת הפרה שיש להן שטע לאורך כל כף הרגל).

פרסת פרה מלמטה

פרסת סוס מלמטה

ומתריצים: אמר [יכול לומר] לך שמואל על כך כי דלמא הך תנא נמי סבר [שמא התנא הזה גם כן סבור] כשיטת ר' אלעזר שכל היכא [מקום] דלא חזיא [שאינה ראויה] לגופה — לא נחתא לה [לא חלה עליה] קדושת הגוף. ואולם אני סבור כחכמים החולקים עליו, וסבורים שחלה קדושת הגוף.

הכי גרסינן: מיתיבי רבי אלעזר כו'. הך גרסינן ברישא, והדר הך "כל הקדשים שנעשו טרפה". אמר לך שמואל — קסבר רבי אלעזר: כל היכא דלא חזיא כו', ואנא דאמרי כרנן. דלמא — הא מני, דקתני הא הוּו מעיקרא פודין — רבי אלעזר היא. הדרן עלך יש בקרבנות

אמר לך שמואל, דלמא הך תנא נמי סבר: לא נחתא לה קדושת הגוף. — לא נחתא לה קדושת הגוף.

הדרן עלך יש בקרבנות

גרסות

אמר לך שמואל דלמא הך תנא נמי סבר כל היכא בכתיימי ובשיימי: אמר לך שמואל קסבר ר' אלעזר כל היכא (ראה ברשיי). ויש בכתיימי: אמר לך שמואל דלמא האי תנא נמי סבר. לא נחתא לה קדושת הגוף יש בכתיימי: לא חזיא להקדישה קדושת הגוף.

עיונים

לאשם, דינה שתרעה עד שיפול בה מום — שאף שאין היא ראויה לאשם, שהרי נקבה היא, הרידה קדושה בקדושת הגוף (דברי מחוקק).

אמר לך שמואל דלמא הך תנא פירש רשיי: שכך אמר שמואל, שאין אלו אלא כדברי ר' אלעזר, ואולם הוא עצמו סבור כחכמים. ולא פירט רשיי לאיזו דעת חכמים כוונתו. ויש שפירש שהכוונה לחכמים במשנה להלן יט, ב האומרים שהמפריש נקבה

גמרא וכיון דתנא "ולדן וולד וולדן" — למה לי למיתני "עד סוף העולם"? שמעיה לרבי אליעזר דאמר — צמתינן: ולד שלמים לא יקר, אלא ימות. זכר — גבי שלמים. שנאמר "ואם זבח שלמים קרבנו" וגו' והוא ליה למיכתב "אם

משנה אלו הם הקדשים (קרבנות) שדין וולדותיהן (הוולדות שנוולדו לקרבנות ממיין נקיבה) ודין תמורתיהן (בהמות חולין שהמירו בהן) הינו כיוצא בהן (כדין אותם הקדשים שמהם נוצלה קדושתם): ולד קרבן השלמים, ותמורתן של השלמים, ואף וולד של וולד

לו קדשים שוולדותיהן ותמורתיהן פיוצא בהן: ולד שלמים, ותמורתן, ולדן וולד וולדן עד סוף כל העולם — הרי הן עומדים בקדושת קרבן שלמים, וחלים עליהם דיני השלמים, ולכן הריהם טעונין (חייבים) סמיכה על ראש הקרבן, ונסכים (יין הבא עם הקרבן), ותנופת, כלומר, לקיחה מהקרבן ונתינה לכהן של החזה והשוק.

ב גמרא שואלים: כיון דתנא "ולדן וולד וולדן", אמר כן "עד סוף כל העולם" למה לי? ומשיבים: התנא דידן [שלנו] שמעיה [שמע אוחן] את ר' אלעזר (בהמשך המשנה, בעמוד הבא) שאמר כי וולד שלמים לא יקרב למזבח כקרבן השלמים, אלא כונסים אותו למקום שבו נמנע ממנו מזון, והרי הוא מת. ואמר ליה [17] התנא דידן [שלנו]: לא מיבעיא [נצד] לומר בוולדן — דלא מודינא [שאין אני מודה] לך, וסבור אני שהיא קרב על המזבח כשלמים, אלא אפילו עד סוף העולם גם כן לא מודינא [אינני מודה] לך, בכך וסבור אני שכולם קרבים שלמים.

ג עוד שנינו במשנה שדין הולדות והתמורות כדין השמים עצמם, ומכאן: מנא הני מילי [מנין] אלו הדברים, מה המקור להם בתורה? — דתנו רבנן [שכן שנו חכמים בברייתא] על האמור בתחילת פרשת השלמים "ואם זבח שלמים קרבנו אם מן הבקר הוא מקריב אם זכר אם נקבה תמים יקריבנו..." (ויקרא ג, א). שמאחר וכבר כתב "אם מן הבקר" — די בכך, והמילים "זכר או נקבה" מיותרות. אלא באה תוספת לשון זו, "זכר" — לרבות לכל דיני השלמים אף את הולד הנולד לבהמת שלמים. ושואלים: מדוע נזקק כותב ללמדנו דין ולדות השלמים, והלא דין (דרך לימוד, קל וחומר) הוא המלמדנו כן, ובאופן זה: ומה תמורה של שלמים, הקלה, שהרי אין היא גידולי הקדש, שלא גדלה במעו בהמת הקדש — דינה שהיא קריבה כשלמים. ולד שלמים, החמור, שהרי הוא גידולי הקדש — אינו דין שיקרב כשלמים? ומה שכן: מה לתמורה, שיש בה צד חמור, שכן תמורה נוהגת בכל הקדשים של יחיד, תאמר בולד, שיש בו צד קל, שכן אינו נוהג בכל הקדשים (שיש קרבנות הבאים מן הזכרים, ואין בהם ולד הקדשים). והיה מקום לומר בולד השלמים שאינו קרב כשלמים, הואיל ודין קדושת הולד המלה "זכר" — לרבות את הולד. ומה שאמר עוד הכתוב "נקבה" — הרי זה בא לרבות את התמורה של השלמים, שדינה כשלמים. ומעירים: אין לי ללמוד מכתוב זה אלא בתמורת שלמים וכולד שלמים שדינם כשלמים, ואולם ולד של בעלי מומין ותמורת בעלי מומין שדינם כשלמים, ומה שכתוב "אם זכר", שהתוספת באה לרבות ולד בעלי מומין וכן "אם נקבה" — לרבות תמורת בעלי מומין. ודינם בדברי ברייתא זו. אמר ליה [17] רב ספרא לאביי: מנין לנו שמ"אם זכר" למדים לענין ולד שלמים ומ"אם נקבה" למדים לענין התמורה, ואיפוך אנא [ומדוע לא אהפוך אנן] את דרשות הכתובים, שמ"אם זכר" למדים לענין התמורה ומ"אם נקבה" למדים לענין הולד? השיב לו אביי: מסתברא [מסתבר] הדבר, מאותו מקום שנתרבתה תמורת תמימין (מן הכתוב "נקבה"), בודאי נתרבתה ממנו (מהכתוב המורחב "אם נקבה") גם תמורת בעלי מומין. ובדומה לכך, כיון שמ"זכר" למדנו לענין ולד שלמים בעלי המום נלמד מאותו כתוב ("אם זכר"). אמר ליה [17] רב ספרא לאביי בהסבר שאלתו: מי קאמינא [האם אמרת] לך ליפוך [להפוך] את הדרשות הנלמדות מהכתוב "אם זכר" ומהכתוב "אם נקבה"? אנא, כוליה קרא קאמינא [אני, בשאלתי, על כל הכתוב אמרת]. וכך כוונת דברי: אימא [אמור] שהלשון "זכר" בא לרבות את התמורה, בין בתמימים בין בבעלי מומים, והלשון "נקבה" בא לרבות את הולד בין של התמימים בין של בעלי מומים! אמר ליה [17]: אביי בתשובה: מסתבר לדרוש כדברי ברייתא, שכן "ולד" — לשון זכר משמע, ואילו "תמורה" — לשון נקבה משמע.

ד למאי הלכתא? אמר שמואל: ליקרב, ואליבא

תוספות

לא מיבעיא הוולדות דלא מודינא לך אלא אפילו עד סוף העולם לא מודינא לך — ואם תאמר: ליתני "עד סוף העולם", ולא ליתני "ולדן וולד וולדן" ויש לומר: דלא זו אף זו קתני, שכן דרך משנה לשנויי הכי. ותימה: דבריש "הכתוב" (כתובות פג, ב) בני "פירי פירות" דווקא, או "עד סוף העולם" דווקא, או תרווייהו דווקא? והכא לא הוה בעי הכי? ויש לומר: דהתם בלישנא הכתוב בשטר דייק, דאין לכתוב בשטר דבר שאינו צריך אבל בלישנא דמתניתין ליכא למידק כולי האי. ובריש מסכת יבמות (ב, א) לא דייק: כיון דתנא "צרותיהן וצרות צרותיהן", "עד סוף כל העולם" למה לי, כדדייק הכא. דפשיטא ליה דכולהו צריכי למיתני, דלא (הוה ליה למימר) דפטרי צרות וצרות דצרות אי לאו דתנא להו לכולהו.

נקבה לרבות התמורה — ואף על גב דכתיב (ויקרא כז) "והיה הוא ותמורתו יהיה קדש" — אצטריך קרא לרבווי דקרבא. ואם תאמר: מאי שנא דהכא איצטריך קרא לרבווי דקרב, וגבי כבור ומעשר כתיב "הם", דממעטין מיניה הכא: ולא וולדות ולא תמורתו? ויש לומר: אחרי שכתוב מיעוט גבי כבור ומעשר, אצטריך הכא קרא לרבות.

וכן תלמוד לומר (משמענו הכתוב) בייחור: שדינה כשלמים. ומעירים: אין לי ללמוד מכתוב זה אלא בתמורת שלמים וכולד שלמים שדינם כשלמים, ואולם ולד של בעלי מומין ותמורת בעלי מומין שדינם כשלמים, ומה שכתוב "אם זכר", שהתוספת באה לרבות ולד בעלי מומין וכן "אם נקבה" — לרבות תמורת בעלי מומין. ודינם בדברי ברייתא זו. אמר ליה [17] רב ספרא לאביי: מנין לנו שמ"אם זכר" למדים לענין ולד שלמים ומ"אם נקבה" למדים לענין התמורה, ואיפוך אנא [ומדוע לא אהפוך אנן] את דרשות הכתובים, שמ"אם זכר" למדים לענין התמורה ומ"אם נקבה" למדים לענין הולד? השיב לו אביי: מסתברא [מסתבר] הדבר, מאותו מקום שנתרבתה תמורת תמימין (מן הכתוב "נקבה"), בודאי נתרבתה ממנו (מהכתוב המורחב "אם נקבה") גם תמורת בעלי מומין. ובדומה לכך, כיון שמ"זכר" למדנו לענין ולד שלמים בעלי המום נלמד מאותו כתוב ("אם זכר"). אמר ליה [17] רב ספרא לאביי בהסבר שאלתו: מי קאמינא [האם אמרת] לך ליפוך [להפוך] את הדרשות הנלמדות מהכתוב "אם זכר" ומהכתוב "אם נקבה"? אנא, כוליה קרא קאמינא [אני, בשאלתי, על כל הכתוב אמרת]. וכך כוונת דברי: אימא [אמור] שהלשון "זכר" בא לרבות את התמורה, בין בתמימים בין בבעלי מומים, והלשון "נקבה" בא לרבות את הולד בין של התמימים בין של בעלי מומים! אמר ליה [17]: אביי בתשובה: מסתבר לדרוש כדברי ברייתא, שכן "ולד" — לשון זכר משמע, ואילו "תמורה" — לשון נקבה משמע.

שנינו בברייתא זו כי אף ולדותיהם של קרבנות שלמים בעלי מומים נוהג בהם דין השלמים. ושואלים: למאי הלכתא [קוה]. לענין איזו הלכה נאמרו הדברים? אמר שמואל: ליקרב [שיקרב] הולד על המזבח, אף שאימו בעלת מום, ואינה קריבה. ואליבא [וכשיתת]

מסורת הש"ס
א. תמורה יח, א.
ב. תמורה טו, ב. תוי"כ ויקרא ג, א.
ג. עיין תמורה יח, ב.

גרסות

ולד שלמים ותמורתן יש בכתי"י: ולד שלמים ותמורתו ובדפי"א: ולדי שלמים ותמורתן.

ולדו וולד וולדו יש בכתי"י ובמשניות: וולדו וולד וולדו.

עד סוף כל העולם במשניות: עד סוף העולם.

הרי הן שלמים במשניות: הרי אלו כשלמים ובש"מ: הרי שלמים.

וטעונין סמיכה יש בכתי"י: טעונים סמיכה.

ותנופת חזה ושוק במשניות: ותנופה וחזה ושוק.

כיון דתנא ולדו בכתי"י ובש"מ: וכיון דתנא ולדו.

דלא מודינא בכתי"י ובש"מ: דלא מודינא לך.

ולד שגידולי הקדש בכתי"י: ולד שהיא גידולי הקדש.

אינו קרב הואיל ואינו נוהג בכל הקדשים בכתי"י, בש"מ ובגרי"א: והואיל ואינו נוהג בכל הקדשים אינו קרב.

נקבה לרבות התמורה בכתי"י: חסרות מילים אלו.

אין לי אלא תמורת תמימין וולד תמימין בכתי"י ועוד ובגרי"א: אין לי אלא ולד תמימין ותמורת תמימין.

אימא זכר בכתי"י: ואימא זכר.

לשון

עד סוף העולם משמעות "עולם" במקרא היא בעיקר במקרה של זמן ללא סוף (וכן מסתדרים בלשון הביטויים "לעולם" או "מעולם") ויעד סוף העולם" משמע — לנצח.

עיונים

ולד שלמים לא יקרב שלמים לא נאמר בהלכה זו באופן חיובי מה כן ייעשה בולד השלמים, ונחלקו ראשונים. יש אומרים שילך למיתו, שכוונתם אותו לכיפה ומונעים ממנו מזון (רש"י). ויש אומרים שיעדו עד שיפול בו מום ומשיפול בו מום — ייפדה (רבינו גרשום). והקשו אחרונים עליו, שהרי כל עיקר טעמו של ר' אליעזר הוא גזירה שמא ישנה ויבוא לגדל מהם עדרים עדרים, ואין אפוא מקום להוצאתם לרעה (גרי"ם)! ויש שהסבירו כי מאחר שהוא נצרך להמתין עד שיפול בו מום, ודאי לא יבוא לגדל עדרים עדרים, וכן פירש הלח"מ בשיטת הרמב"ם.

נקבה לרבות התמורה שאלו ראשונים: כיצד נדרש דין התמורה מהכתוב "נקבה", שהרי לכאורה אין זה כתוב מיותר, שהרי צריך הוא להודיענו שנקיבה קריבה לשלמים, שאלמלא כן אפשר היה לומר שאינם באים אלא מן הזכרים. ועוד יש להקשות, שצורך הכתוב "אם זכר אם נקבה" ללמדנו שיהא זכר ודאי ושתהא נקבה ודאית (ולמעט טומטום ואנדרוגיטוס!)

ותירצו שמאחר שכבר כתבה התורה בצאן "זכר או נקבה", שוב לא נצרכה לכתוב כן בבקר (והריהו אם כן מיותר), ומשום כך נדרש הכתוב כולו (עיוין שטמ"ק).

אורח ההלכה

ולד שלמים וכו' כיצד דין ולדות הקדשים? ולד קרבן שלמים וולד תמורת שלמים — דינם כשלמים, ונוהגים בהם כשלמים לכל דבר. דווקא ולד עצמו אבל ולדי ולדות אין קריבים, שנראה שהוא משהה אותן לגדל מזה עדרים עדרים, ולפיכך קונסים אותו ולא יקריבם. כמשנה, וכדברי ר' יהושע בן לוי להלן דף יח, א. (רמב"ם ספר קרבנות הלכות תמורה פ"ד ה"א).

ולד בעלי מומין ולד של בעלת מום שהוא עצמו תמים — הרי הוא כולד התמימה לכל דבר, וקרב כראוי לו. בברייתא. (רמב"ם שם ה"ט).

דרכי אלעזר — דאמר נמנימין: הפריש נקבה לעולה, וילדה — ולדה קרב עולה, אף על גב דאימיה לא חזיא. הכא נמי, קרב, ואף על גב דאימיה לא חזיא. ואנטריך לאשמועינן הכי. דמהו דתימא — הסס הוא דאמר רבי אלעזר גבי עולה, דאיכא סס עולה על אמן. כלומר, דאף על גב דהיא עממה לא קרבה — לא פקעה

קדושה מינה, שהרי מנינו נקבה עולה כגון עולה העוף, דאין תמות וזכרות צעופות. אבל גבי וולדות — שלמים צעלי מומין, דאין שלמים על אמן. ללא מנינו צעל מוס קרב שלמים, דהא שלמים עוף ליכא — אימא: לא קרבי. דברי הכל — דאפילו רבנן מודו דקדשי מיהא לרעייה, ולא אמרינן חולין נינהו. דהא אמרינן נמי גבי עולת נקבה: ולדה ירעה. יכול יכניסנו לבית הבחירה וימנע מהן כו' — דהא איקיים ליה "תשא ובאת". ועשיית עולותיהן ודם זבחיך ישפך וגו' — (דברים יב), והא קרא סמין ל"רק קדשין". יכול אף כל הקדשים — יהא נמי ולדו ותמורתו קרב. תלמוד לומר רק — ולקמיה מפרש הי ולד קא ממעט. כל — "לכין" ו"קין" — מיעוטינן. מנא תיתי — דתיסק אדעמיה דימומו, דאנטריך "עולותיהן" וגו'. הא ודאי כיון דגמרינן חמש חטאות מתות, תרי מינייהו: ולד חטאת ותמורת חטאת. מכלל דולד שלמים ותמורת שלמים לא מייית, דהא לא גמריי אלא נחטאת.

תוספות

דאיכא שם עולה על אמו — פירש רש"י: כלומר, דנקבה שייכא בעולה, שהרי מצינו עולת נקבה בעולת העוף, דאין תמות וזכרות בעופות. אבל גבי וולדות שלמים דבעלי מומין, דאין שם קדשים על אמן, דלא מצינו בעל מוס קרב שלמים, דהא שלמים עוף ליכא, עד כאן לשונו. בר פדא אמר: לרעייה, ואליבא דדברי הכל. דאפילו רבי אלעזר דאמר גבי מפרש נקבה לעולה וילדה, הוא עצמו יקרב עולה — היינו טעמא משום דאיכא שם עולה על אמו, פירוש: בעולת העוף. וקשה לפירוש רש"י: דאם כן, דמהני שם עולת העוף דשייכא באם להולד, אם הפריש נקבה בעלת מוס

דְּרָבִי אֶלְעָזָר. דְּמַהוּ דְּתִימָא, פִּי קְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר עוֹלָה — דְּאִיפָּא שֵׁם עוֹלָה עַל אָמוּ, אָבֵל הָיִי וְלִדּוֹת — לֹא קָרְבִּי, קִמְשָׁמַע לָן. בַּר פְּדָא אָמַר: לְרַעִיָּה, וְאֵלִיבָא דְּדַבְרֵי הַכֹּל. דְּאֶתְמַר רַבָּא אָמַר: לִיקְרַב, וְאֵלִיבָא דְּרַבִּי אֶלְעָזָר. רַב פְּפָא אָמַר: לְרַעִיָּה, וְאֵלִיבָא דְּדַבְרֵי הַכֹּל. — וְהָאִי תַנָּא מֵיִתִּי לָהּ מִהֶכָּא: "רַק קְדָשִׁיךְ" — אֵלּוּ תַמּוּרוֹת, "אֲשֶׁר יִהְיוּ לָךְ" — אֵלּוּ הַוּוּלְדוֹת, "תִּשָּׂא וּבָאתִי". יָכוֹל יִכְנִיֶסְנּוּ לְבַיִת הַבְּחִירָה, וְיִמְנַע מֵהֶם מִים וּמְזוּן פְּדִי שְׂיָמוּתוֹ? תַלְמוּד לּוֹמַר: "וְעֵשִׂיתְ עֲלֵיתִיךְ הַבֶּשֶׂר וְהָדָם", כְּדָרְךָ שְׂאֵתָה נוֹהֵג בְּעוֹלָה — אֵתָה נוֹהֵג בְּתַמּוּרָה, כְּדָרְךָ שְׂאֵתָה נוֹהֵג בְּשִׁלְמִים — אֵתָה נוֹהֵג בְּוּלְדֵי שְׁלָמִים וּבְתַמּוּרָה. יָכוֹל כָּל קְדָשִׁים בְּן? — תַלְמוּד לּוֹמַר: "רַק", דְּבַרִּי רַבִּי יִשְׁמַעֲאֵל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמַר: אֵינּוּ צָרִיךְ, הָרִי הוּא אוֹמַר "אֲשֶׁם הוּא אֲשֶׁם אֲשֶׁם לָהּ" — הוּא קָרַב, וְאֵין תַמּוּרְתוֹ קָרִיבָה.

וְ אָמַר מַר: "תִּשָּׂא וּבָאתִי" — יָכוֹל יִכְנִיֶסְנּוּ לְבַיִת הַבְּחִירָה, מָנָא תִיִּתִי הָא? פִּינָן דְּגַמְרֵי חֲמִשׁ חֲטָאוֹת — הֵנָּךְ מְקַרְבַּי קְרָבִי! מַהוּ דְּתִימָא: "חֲמִשׁ חֲטָאוֹת — מִתּוֹת בְּכָל מְקוֹם, וְהֵנָּךְ — יָמוּתוֹ בְּבַיִת הַבְּחִירָה, קִמְשָׁמַע לָן.

זְ אָמַר מַר: יָכוֹל אֵף כָּל הַקְדָּשִׁים בְּן? — תַלְמוּד לּוֹמַר "רַק קְדָשִׁיךְ". וְלָד דְּמָאן? אֵי דְעוֹלָה — זָכַר הוּא, וְלֹא בַר אוֹלְדֵי הוּא! וְאֵי דְחֲטָאוֹת — גְּמִירֵי לָהּ דְלְמִיתָה קְיָיְמִי!

לעולה וילדה — היה לנו לומר דהולד עצמו קרב עולה, דהא איכא שם עולת העוף על אמו. ומשמע דממעט כל ולד בעלי מומין! ועוד: דלקמן משמע דלא מהני שם עולה דעוף דאם לולד! ונראה לה"ר מ"ר לפרש: "דאיכא שם עולה על אמו" — כלומר, דקדושה קדושת הגוף אם הפריש נקבה וילדה, דאין לה פדיון, ומשום הכי דין הוא שיקריב הולד עצמו. אבל בעלי מומין, דליכא קדושת הגוף עליהו כלל — אין דין הוא שיקרב הולדות, אלא ירעו. הרמ"ר מורי.

אי דעולה זכר הוא — ולא בר אולודי הוא. ואי תמורה דידיה — ודאי קרבה. ואי דאשם — הלכתא גמירי לה דלרעייה אולא. הוא הדין דהוה מצי למימר: "זכר הוא, ולא בר אולודי הוא", כמו גבי עולה, אלא ניחא ליה למיפדך ממילתא אחריתי. ואם תאמר: לפירוש רבינו תם דאמר הלכה למשה מסיני כל שבחטאת מתה באשם [קרב] עולה, אמאי לא מוקי לה באשם? ויש לומר: דבהא לא מצי לאוקומי, דפשיטא ליה דאינו קרב באשם. ורק משמע דממעט ליה דאינו קרב בקדשים דאתי מינייה, ולהכי לא אצטרך, דפשיטא הוא דאינו קרב באשם.

ר' אלעזר, שכן אמר ר' אלעזר (להלן יח,ב) שהמפריש בהמה נקבה לקרבן עולה, וילדה אותה בהמה ולד זכר — הרי ולד זה קרב כעולה, אף שאימו אינה קריבה לעולה. ואף שכן היא שיטת ר' אלעזר, נצרכה הברייתא להשמיענו כן בוולדות שלמים בעלי מומים, שכן מהו דתימא [שתאמר, היה מקום לומר]: **כי קאמר** [כאשר אמר] ר' אלעזר את שיטתו זו, הרי זה דווקא בקרבן עולה — משום דאיכא [שיש] שם עולה על אמו, משום שיש מציאות של עולה אף בנקיבות, בעולת העוף, אבל הני [אלו] וולדות שלמים בעלי מומים — לא קרבי [אינם קרבים]. משום שאין אופן בו ייקרא שם שלמים על בעלי מומים. לכך קמשמע לן [הוא משמיע לנו] שאף אלה קרבים. בר פדא אמר: לא אמרה הברייתא שדין וולדות שלמים בעלי מומים הריהו כדיון השלמים אלא לענין רעיה, שיש בהם קדושה כקדושת אימם, והריהם רועים עד שיפול בהם מום, ויפדו ויביאו כדמיהם עולה, אבל הם עצמם אינם קרבים. ואליבא [ולשיטת] דברי הכל. דאתמר [שנאמר] שנחלקו במחלוקת זו של שמואל ובר פדא אף רבא ורב פפא, רבא אמר: נאמר דין וולדות בעלי מומים לענין ליקרב [שיקרב], ואליבא [וכשיטת] ר' אלעזר, ואילו רב פפא אמר: לא נאמר דין זה אלא לענין רעיה, ואליבא [וכשיטת] דברי הכל.

ה בברייתא שהובאה למעלה למדנו את דין תמורות וולדות השלמים מייטור הכתובים "זכר" ו"נקבה", ואילו האי תנא מיייתי לה מהכא [תנא זה מביא, לומד, אותה מכאן]. שנאמר "רק קדשין אשר יהיו לך ונדרין תשא ובאת אל המקום אשר יבחר ה'. ועשית עולותיך הבשר והדם על מזבח ה' אלהיך ודם זבחיך ישפך על מזבח ה' אלהיך והבשר תאכל" (דברים יב, כו-כו). ובאופן זה: "רק קדשין" — אלו תמורות, "אשר יהיו לך" — אלו הוולדות. ונאמר בהם "תשא ובאת אל המקום אשר יבחר ה'" — שחייב להעלותם למקדש. ומעתה יש לדון בדבר: יכול יהא דינם שיכניסנו

לבית הבחירה, ואולם ימנע מהם מים ומזון כדי שימותו? — לכן תלמוד לומר (השמיענו הכתוב): "ועשית עולותיך הבשר והדם על מזבח ה' אלהיך והבשר תאכל", ללמדנו: כדרך שאתה נוהג בקרבן עולה — אתה נוהג אף בתמורה של עולה, וכדרך שאתה נוהג בקרבן שלמים — אתה נוהג אף בוולדי שלמים ובתמורה של שלמים. ומעתה יש לשאול: יכול דין כל קדשים כן הוא, שתמורתם וולדותיהם קרבים על המזבח? — לכן תלמוד לומר (משמיענו הכתוב) "רק קדשין", בלשון מיעוט (ולהלן יפורט איזה ולד התמעט), אלו דברי ר' ישמעאל. ר' עקיבא אומר: אינו צריך מקרא זה של "רק", שהרי הוא אומר בדין קרבן האשם "אשם הוא אשם אשם לה" (ויקרא ה, יט), והמלה "הוא" באה להורות כי רק הוא, האשם עצמו, קרב על המזבח, ואין תמורתו קריבה.

ך ודנים בדברי ברייתא זו. אמר מר [החכם] בברייתא: ממשמעות הכתוב "תשא ובאת" יכול תהא למד כי יכניסנו את הוולד או התמורה לבית הבחירה וימנע מהם מים ומזון עד שימותו — תלמוד לומר: "ועשית עולותיך הבשר והדם על מזבח ה' אלהיך". ושואלים: מנא תיתי הא [מנין תבוא, תעלה סברה זו], שיסתפק בהעלאתם למקדש, ושם ימנע מהם מים ומזון כדי שימותו? שהרי כיון דגמרי [שנלמדו] בהלכה למשה מסיני] דינן של חמש חטאות ושתיים מהן הריהן ולד חטאת ותמורת חטאת, נסיק מכאן כי דווקא חטאות אלה הן שמוצאות למיתה, ואילו הנך מקרב קרבי [אלו] וולדות שלמים ותמורות שלמים, הריהן קריבות! ומשיבים: מהו דתימא [שתאמר, יכול היית לומר] כי חמש חטאות הללו דינן שהן מתות [מוצאות לכלל מיתה] בכל מקום, ואילו הנך [אלו] וולד ותמורת שלמים — דינם שימותו דווקא בבית הבחירה, לכן קמשמע לן [הוא משמיע לנו] שאינו כן, והריהן קרבות.

ך ודנים עוד בדברי ברייתא זו. אמר מר [החכם]: יכול אף כל הקדשים כן, שיהא דין ולדותיהם ותמורתם כמותם? — תלמוד לומר "רק קדשין" בלשון מיעוט, לומר שאין כולם כדיון זה. ושואלים: בולד דמאן [של מי]. של איזה קרבן מדובר כאן? אי [אם] המדובר בולד של עולה — הרי קרבן עולה זכר הוא, ולא בר אולודי [ולא בן הולדה] הוא! ואי [ואם] מדובר בולד או בתמורת חטאת — הרי גמירי לה [מקובל הוא בהלכה למשה מסיני] כי למיתה הם קיימי [עומדים]!

עיונים

אלו תמורות... אלו הוולדות שאלו ראשונים: מדוע נדרשו דרשות אלה לענין התמורות והוולדות, ולא לענין עולה ושלמים עצמם שאותם "תשא ובאת אל המקום אשר יבחר ה'" וכו'? ופירשו שלעולה ושלמים עצמם לא נצרך הכתוב, שהרי כבר מפורש דינם בפרשותיהן בספר ויקרא. ולכן דורש ר' ישמעאל כתוב זה לשאר דברים שמביאים ומקריבים במקדש. שיקדשין" בא לרבות שאר קדשים שהקדשת, מלבד הקרבנות עצמם, שכבר הוזכרו. ונדרש לענין התמורה, שהרי נקראת התמורה "קדש", ובכלל "קדשין" היא. ויאשר יהיו לך" הריהם ולדות, מלשון "היה", לידה — שעתידות להיוולד מן הקדשים (תוס' גזיר כה, א. וכן נוטה פי' הרא"ש שם. וברשי' בבורות יד, ב פירש באופן שונה). אכן אחרונים הקשו על הסבר זה, שהרי כתוב זה "רק קדשין" הינו במשנה תורה, ספר דברים, ודינים הרבה שבתורה שבו ונתפרשו במשנה תורה (משמיה).

חמש חטאות למיתה חמש חטאות אינן ראויות ליקרב על המזבח, ואסורות בהנאה, ודינן כסוגרים אותן במקום מבודד ומונעים מהן מזון, ובדרך זו הן מתות. והן: ולד חטאת, תמורת חטאת, חטאת שמתו בעליה, חטאת שהתכפרו בעליה באחרת (וכגון שהפריש חטאתו ואבדה, והקריב אחרת תחתיה, ואחר כך נמצאה הראשונה), וחטאת שעבר שנתה. ויש מן הראשונים שנתנו סימן לדבר: ותמניע (=ולד, תמורה, מתו, נתכפרו, עברה (סמיג), ר"ש משאנס, ריטביא ועוד). ודין זה שהן הולכות למיתה הריהו מכלל הלכה למשה מסיני.

מסורת הש"ס ד. בכורות יד, ב. ספרי ומדרש תנאים לדברים יב, כו. ילקיש תורה נטו. תתפד. תתקז. ה. חוריות ו, ב. תמורה טו, א. כד, א. תי"כ ויקרא ד, יד. ילקיש תורה תסט. עיין ירושלמי שבת פ"א ח"ד.